

Makale tarihçesi: Alındı: 18 Ekim 2021 Kabul edildi: 18 Şubat 2022

DOI: <https://doi.org/10.33182/gd.v9i1.800>

Hatay'daki Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Girişimcilik Deneyimleri

Fırat Tekbaş¹ ve Olgü Karan²

Öz

Coğrafi konumu sebebiyle göç, tarihin her döneminde Türkiye için olağan ve alışılmış bir olgu olmuştur. 2010 yılında patlak veren Arap Baharının etkileri, 2011 yılında Suriye'ye sızranmış ve iç savaşla sonuçlanmıştır. Daha sonra uluslararası aktörlerin de devreye girmesiyle küresel bir mesele olmuş ve modern tarihin en çok sığınmacı yaratan toplumsal olaylarından birine dönüşmüştür. Bu olayların neticesinde iç savaştan kaçan Suriyelilerin büyük kısmı sınır komşusu olan Türkiye'ye sığınmış veya Avrupa'ya geçiş için transit ülke olarak kullanmıştır.

Çalışmada Geçici Koruma kapsamında bulunan Suriyelilerden esnaflığı seçmiş olan Suriyelilerin deneyimlerine istinaden elde edilen veriler değerlendirilerek Suriyelilerin uyum süreçlerine esnaflaşmanın etkisi incelenmiştir. Çalışma konusunun seçiminde esnaflaşmış Suriyeliler ve uyum süreçlerine ilişkin çalışmaların diğer konulara nazaran daha az yapılmasıdır. Bu kapsamda Hatay'ın 3 ilçesinde (Kırıkhan, Reyhanlı ve Antakya) 30'u esnaf olmak üzere 32 Suriyeli ile tercüman vasıtası ile derinlemesine mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Elde edilen veriler ışığında önerilen alt problemler değerlendirilmiştir.

Çalışma ayrıca 'Kentsel Mültecilerin Adaptasyon ve Uyum Süreçlerine Yeni Bir Bakış Açısı: Kapsayıcı Kent İnşası Amaçlı Sosyal İnovasyon Deneyi' isimli TÜBİTAK Projesinden destek almıştır. Çalışma bu proje kapsamında gerçekleştirilmiş olup, projenin kapsamında elde edilen diğer verilerden de faydalanılmıştır.

Çalışma neticesinde esnaflık olgusu kapsamında Suriyelilerin ev sahibi ülke ile hem kişisel hem de kurumsal ilişkilerin daha kolay geliştiği, bölgesel olarak Hatay ilinin kültürel ve tarihi geçmişi nedeniyle bu süreçleri desteklediği, ayrıca girişimcilik kararının alınmasında sembolik sermayenin ve sosyal ağların önemi ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mülteci girişimciliği; uluslararası koruma; Hatay

ABSTRACT IN ENGLISH

Entrepreneurship Experiences of Syrians Under Temporary Protection in Hatay

Due to its geographical location migration has been a usual and customary phenomenon for Turkey in every period of history. The effects of the Arab Spring, which erupted in 2010, spread to Syria in 2011 resulted in civil war. Later, with the intervening of international actors, it became a global issue and turned into one of the most asylum seeker creating social events in modern history. As a result of these events of Syrians who fled the civil war took refuge in neighboring Turkey, which is a great part in or used as a transit country for migration to Europe.

In this study, the effect of entrepreneurship on the adaptation processes of Syrians was analyzed by evaluating the data obtained from the Syrians who had chosen being entrepreneur from Syrians under Temporary Protection. In the selection of the subject of study, less research is done on Syrian refugees and harmonization processes compared to other subjects. In this context, in-depth interviews were conducted with 32 Syrians, including 30 tradesmen, in 3 districts

¹ Fırat Tekbaş, UNHCR, Turkey. E-mail: firattekbas@gmail.com.

² Dr. Olgü Karan, Başkent Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, Türkiye. E-mail: olgukaran@gmail.com.

of Hatay (Kırıkhan, Reyhanlı and Antakya). In the light of the data obtained, the sub-problems suggested were evaluated.

As a result of the study, it has been revealed that Syrian people, both personal and institutional relations with the host country, develop more easily, because of the cultural and historical background of the province of Hatay regionally, and the importance of symbolic capital and social networks in making an entrepreneurship decision.

Keywords: *Refugee entrepreneurship; international protection; Hatay*

Giriş

Türkiye göç hareketleri açısından yüzyıllar boyunca önemli bir merkez olmuştur ve olmaya devam etmektedir. Günümüzde Türkiye sadece göç veren ya da transit bir ülke değil aynı zamanda hedef ülkeler arasında göç alan bir ülke konumuna gelmiş olmasıyla da göç olgusunun önemli bir noktasında bulunmaktadır. Ancak 2010 yılında patlak veren Arap Baharının etkileri, 2011 yılında Suriye'ye sızranmış ve iç savaşla sonuçlanmıştır. Daha sonra uluslararası aktörlerin de devreye girmesiyle küresel bir mesele haline gelen olaylar sonucunda ise son yıllarda yaşanan en büyük mülteci krizlerinden biri sadece bölgeyi değil neredeyse tüm dünyayı etkilemiştir. Yaşanan olaylar hem hızlı hem de büyük ölçekli göç hareketlerine neden olmuştur. İlk olayların çıkışından tam bir sene sonra civar ülkelerde 26.000 mülteci kayıtlı halde bulunurken, 4 yıl sonra Aralık 2015 itibarı ile bu sayı 4,6 milyon kişi olmuştur (Ferris & Kirişçi, 2016, s. 33). Yayımlanan son BMMYK raporuna göre Suriye iç savaşı 2020 itibarı ile dünyada 6,7 milyon mülteci ve 6.183.900 yerinden edilmiş kişi (IDP) yaratarak yaklaşık 13 milyon Suriyeli bu durumdan etkilenmiştir (UNHCR, 2021).

Bu olayların neticesinde iç savaştan kaçan Suriyelilerin büyük kısmı sınır komşusu olan Türkiye'ye sığınmış veya Avrupa'ya geçiş için transit ülke olarak kullanmıştır. Türkiye 7 yıldır dünyada en çok mülteciye ev sahipliği yapan ülke konumundadır ve bu 2018 yılı verilerine göre de değişmemiştir (UNHCR, 2021, s. 3). Ayrıca Türkiye süreç içerisinde transit ülke olarak da bir milyon civarında mültecinin Avrupa ülkelerine geçiş noktası olmuştur (Baczko, Dorronsoro, & Quesnay, 2018, s. 187).

Bugün itibarı ile 3.713.344³ Suriyeli Türkiye'de Geçici Koruma Statüsünde bulunmaktadır. Önceki yıllar da göz önüne alındığında dört milyondan fazla sığınmacının Türkiye'de bulunduğu söylenebilmektedir. Bu sığınmacıların sadece 52.302⁴sinin 5 ilde bulunan 7 Geçici Barınma Merkezi (kamp) içerisinde kaldığı düşünülürse yaklaşık %98,5 oranında bir nüfusun kentlerde yaşadığı ortaya çıkar. Kentli olarak yaşamını sürdürmek zorunda kalan bu sığınmacılar, göç ettikleri yeni kültüre alışmaları gerektiği kadar aynı zamanda bu yeni kültürün kendine has kent yaşamına da uyum sağlamak zorundadırlar.

2013 yılında yürürlüğe giren 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile son halini almış, YUKK kapsamında Geçici Koruma 91'inci madde ile düzenlenmiştir. Buna göre;

“(1) Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir.

³ T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü verilerine göre, erişim tarihi 30 Eylül 2021 (<http://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>).

⁴ T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü verilerine göre, erişim tarihi 30 Eylül 2021 (<http://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>).

YUKK ve Geçici Koruma Yönetmeliği ile birlikte geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin temel hak ve yükümlülükleri de belirlenmiştir. Eğitim, sağlık gibi temel hakların yanı sıra geçim kaynaklarına erişimlerine dair de yasal düzenlemeler hayata geçirilmiştir. Uluslararası korumaya başvurmuş veya statü almış kişilerin geçim kaynaklarına erişimlerine ilişkin genel çerçeve 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun ile belirlenmiştir. Fakat kanun Türkiye’ye çalışma amaçlı gelen tüm yabancılara hitap etmesi nedeniyle bir yandan Suriyelilerin içinde bulunduğu duruma tam anlamıyla karşılık veremezken diğer taraftan da işverene maddi külfet getirerek istihdam şansını azaltmakta idi (Erdoğan M. , 2018, s. 79). Diğer taraftan Geçici Koruma Yönetmeliği’nin 29’uncu Maddesinde ise geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin emek piyasalarına ve geçim kaynaklarına erişimlerine dair daha detaylı bir mevzuat bulunmaktadır. Buna göre çalışmaya dair usul ve esaslar ilgili bakanlıkça belirlenecek olup, Cumhurbaşkanlığı tarafından belirlenecek sektör veya iş kollarında çalışmak için geçici koruma kimlik belgeleri ile birlikte ilgili Bakanlık birimlerine başvurabileceklerdir (İçduygu & Diker, 2017, s. 18). Geçici Koruma altındaki Suriyelilerin çalışmalarına ilişkin en detaylı düzenleme ise 11 Ocak 2016 tarihli Bakanlar Kurulu Kararına istinaden çıkan ve 15 Ocak 2016’da Resmî Gazetede yayımlanan Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışmasına Dair Yönetmeliktir⁵. Yönetmelik doğrultusunda Suriyeliler çalışacakları işletmenin Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına yapacağı başvuru neticesinde çalışma izni ile çalışabileceklerdir. Çalışacak Suriyelinin geçici koruma kapsamında en az 6 ay bulunması gereklidir. Ayrıca Suriyeli çalışan bir işletmede çalışan Suriyeli sayısı, çalışan vatandaş sayısının %10’unu geçmemektedir. Çalışan Suriyelilerin de asgari ücret alması gerekmektedir (Erdoğan M. M., 2018, s. 33).

Birçok hizmete ulaşım gibi çalışma izni de kayıtlı olma esasına göre alınabilmektedir. Bu kayıtlı istihdamı artırmaya yönelik önemli ve doğru bir adım olmakla birlikte Uluslararası Çalışma Örgütü’nün (ILO) 9 Şubat 2020 tarihli Türk İşgücü Piyasasında Suriyeli Mülteciler⁶ isimli raporda belirtildiği üzere kayıt dışı istihdamın çok uzun süredir en yüksek olduğu inşaat, ticaret ve imalata dayalı sektörlerde Suriyeli istihdamının en yoğun gözlemlendiği yerler olmaktadır. Suriyelilerin ülkedeki tüm çalışanlar arasındaki oranı %2,9 olmakla birlikte belirtilen sektörlerde yoğunlaşmış olmaları ulusal düzeyde etki yaratmıştır.

Esnaflık veya benzer anlamda girişimcilik kavramı, göç olgusu ile birlikte değerlendirildiğinde her ne kadar “göçmen girişimciliği” şemsiyesi altında bir dizin ortaya çıkar gibi görünse de göçmen girişimciliği ile mülteci/sığınmacı girişimciliği arasında farklar bulunmaktadır. Göçmen, ikamet ettiği ülkeyi değiştiren kişi olarak tanımlanırken, 3 aydan uzun 12 aydan kısa kalması durumunda kısa dönemli, 12 aydan uzun kalması durumunda uzun dönemli göçmen olarak tanımlanmaktadır. IOM’un da tanımladığı üzere göçmeni mülteci/sığınmacıdan ayıran en önemli fark göçmenin göç etme kararını mülteci olarak farklı olarak dış etmenlerden bağımsız ve baskı altında kalmadan kendi iradesi ile almış olmasıdır (IOM, 2013, s. 37). Göçmen ve sığınmacı arasında bu fark, kişinin girişimcilik özelliklerini ve koşullarını etkilemektedir. Göçmenler hür iradeleri ile hareket ettikleri için öncelikle menşe ülkelerine dönme şansları her zaman vardır. Ancak mülteciler bir baskı veya zulme maruz kalmaları sebebiyle ülkelerini terk ettikleri için geri dönme şansları daha azdır. Aynı sebeple menşe ülkeleri ile ilişkileri çoğu zaman sınırlıdır. Bu sınır sosyal ilişkilerini etkilediği kadar sermaye teminini de etkilemektedir.

⁵ Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışmasına Dair Yönetmelik (Erişim tarihi 15 Nisan 2020; <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/3.5.20168375.pdf>)

⁶ Rapora erişim tarihi 15 Nisan 2020; https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---ilo-ankara/documents/publication/wcms_739463.pdf)

Mülteci uğradığı baskı ve zulüm neticesinde genellikle menkul ve gayrimenkul kıymetlerini ülkesinde bırakmak durumunda kalmıştır. Yine benzer sebeple mülteciler yeteneklerine ve bedensel aktiviteye dayalı faaliyetleri işlerine daha çok dâhil etmektedirler. Diğer yandan yaşadıkları sebebiyle psikolojik açıdan daha hassas durumda olmaktadır (Eryılmaz M. , 2019, s. 4). Göçmenlerin ise bu noktada hareket alanı daha fazladır. İki grup için ortak olan motive edici durumlar ise bulunulan ülkenin ekonomik durumu ile ev sahibi toplumla olan ilişkileridir. Örneğin Avrupa'da yabancı düşmanlığı ve kimlik tartışmalarının olduğu 1990'lı yıllar ve İslamofobinin yükselişe geçtiği 2000'lerle birlikte göçmen Türklerin Almanya ve Hollanda'da kendi işyerini açma eğilimlerinde artış olmuştur (Şahin Kütük, 2021, s. 24-25). Yine benzer şekilde göçmenlerin ve mültecilerin gittikleri ülkede karşılaştıkları zorluklarla başa çıkma yöntemleri aralarında oluşturdukları dayanışma ağları ve sosyal sermayeleridir (Bakioğlu, 2021, s. 35).

Literatürde göçmen girişimciliği için çeşitli kuramlar ortaya atılmıştır. Bunlardan ilki Aracı Azınlık Kuramıdır (Middleman Minorities). Bu kuram Edna Bonacich tarafından ortaya atılmış olmakla birlikte geçmişi 70'li yıllara dayanmaktadır. Kuram temelinin göç eden kişilerin göçtükları topraklarda hayatları boyunca kalmayı planlamamalarına dayanmaktadır. Bu sebeple kişiler kısa dönemli planlara dayalı, ticaret odaklı aracılık işlerine yönelmektedir. Geçici kalma planları ayrıca iktisadi planlarını da etkilemekte, böylece para biriktirmeye yönelik bir yaşam tarzı benimsemektedirler. Uzun süren mesai süreleri veya bedensel iş yüküne hazırdırlar. Dönme ihtimaline karşı birikim veya hizmetlerini hızla nakite dönüştürme eğiliminde olmaktadırlar. Tüm bu koşullar neticesinde esnaflık tercih sebebi olarak öne çıkmaktadır (Eryılmaz M. , 2019, s. 7). Bu kuram, aracılarn toplumdaki yerlerini anlamak adına kullanılabilen analitik bir araç olmakla birlikte, aracılarn neden bu işi seçtiklerine dair açıklama yapmaz. Aynı zamanda girişimcilik süreçlerini ve yaşadıkları ile de ilgilenmez (Karan, 2019, s. 254-255). Diğer bir kuram olan Dışa Kapalı Ekonomi Kuramı (Enclave Economies), Wilson ve Portes'in 1980'de Amerikan Sosyoloji Dergisi'nde yayınladıkları makalelerine dayanmaktadır. Bu makale, etnik bölgeleri farklı bir ekonomik uyum biçimi olarak tanımlayarak yazında oldukça ilgi çekmiştir. Bu oluşumların karakterini göçmenlerin mekânsal yoğunlaşması tanımlamakla birlikte, bu bölgelerde yapılan girişimcilik faaliyetleri kendi etnik gruplarına hizmet ettiği kadar yerel halka yönelik de hizmet vermektedir. Bu girişimlerde çalışan kesim genellikle aynı etnik gruba mensup kişilerden seçilmektedir (Portes & Shafer, 2007, s. 158). Bu durumun belli avantaj ve dezavantajları bulunmaktadır. Öncelikle kapalı ekonomik ve sosyal yapı ev sahibi ülkenin dil ve kültür farkından kaynaklanan zorlukları ve oluşan maliyetleri minimize etmektedir. Bu da girişimin başarı şansını arttırmaktadır. Böylece girişim büyüme kazandığında istihdam ettiği göçmenler için de ilerleme şansı tanır. Bu da onları potansiyel birer girişimci yapar. Diğer taraftan kapalı bir sosyal çevre içerisinde kalan göçmen, bulunduğu ülke ile uyumunu etkilemektedir. Özellikle dil öğrenimi ve gündelik yaşama dair pratiklere ilişkin deneyimler bu sayede azalmaktadır (Eryılmaz M. , 2019, s. 8).

Esnaflaşmanın arzına yönelik savlar öne süren etkileşimci teorilerin bu önermelerine tepki olarak yakın zamanda Kloosterman ve Rath tarafından Karma Gömülülük Kuramı (Mixed Embeddedness) ortaya atılmıştır (Karan, 2019, s. 262). Onlara göre Karma-gömülü yaklaşım, göçmen girişimcilerin arzının özelliklerini, fırsat yapısının şeklini ve göçmen girişimcileri analiz etmek için bir iş kurmak isteyen girişimciler ve somut açıklıklar arasında aracılık eden kurumları dikkate almayı amaçlamaktadır. Bunun yanında aktörlerin sosyal yerleşimlerinin ötesine geçmek ve göçmen girişimcilerin işlerine başladığı daha geniş toplumsal bağlamı dikkate almayı amaçlamaktadır. Buna göre çeşitli kurumsal çerçevelerin aynı zamanda farklı

sanayi sonrası serbest meslek yörüngeleri ve dolayısıyla girişimciler, yerel ve göçmenler için farklı fırsat yapıları da getirdiği iddia edilmektedir (Kloosterman & Rath, 2003, s. 8).

Son olarak göçmen girişimciliği olgusu açısından Müşterek Kaynak Seferberliği (Collective Resource Mobilisation), girişimin ilk aşamasında özellikle finansman konusunda büyük önem taşımaktadır. Bu teori kaynağını Charles Tilly'nin önermelerine dayamıştır. Bu önermeler çıkarlar (interests), ilişkilerin seferberliği (mobilisation of networks) ve fırsat yapısıdır (opportunity structure). Bu üç temel bileşen, göçmen esnaflaşmasının açıklanmasında özellikle hayatta kalma stratejilerine bağlı olarak meslek seçimi, göçmenlerin kendi ilişkiler ağı içerisindeki dayanışmaları ile buldukları ülkenin içerisindeki fırsat yapısı konusunda sürecin tüm bileşenlerini açıklayan önemli bir modeldir (Karan, 2016, s. 222) .

Girişimciliğe Sosyolojik Açıdan Bourdieucu Yaklaşım (Alan, Habitus, Sermaye)

Pierre Bourdieu'nun metodolojisi kendi saha çalışmaları vasıtası ile ana hatlarına kavuşmuştur. Ona göre ampirik araştırma ve teori birbiri ile iki yönlü olarak bağlantılıdır ve herhangi birinde, diğerinin eksikliği onu anlamsız kılmaktadır. Ona göre kuramın ampirik çalışmalara dayanması aynı zamanda kuramın genel çerçevesini çizmekte ve kuramı sonsuz bir çözümleme evreninden çıkarmaktadır ve konuyu kendi bağlamında tartışılmasını sağlamaktadır (Özsöz, 2007, s. 15-16).

Alan kavramı, Bourdieu, ilişkiler temelinde açıklamış olup, bireylerin hem birbirleri ile hem de bundan bağımsız olarak kurumlarla olan ilişkilerinin yürütüldüğü ortam olarak tanımlar. Bu ortam üzerinde anlaşılabilir kurallar ve kullanıma sunulmuş kaynaklar ihtiva etmektedir. Ortam içerisinde kuralların belirlenmesi ve kaynakların kullanım haklarına ilişkin bir mücadele içermektedir. Tüm bu temeller göz önüne alındığında 'alan' göçmen girişimciliğini ve süreçleri anlamakta önemli bir kavram haline gelmektedir (Karan, 2019, s.263).

Bourdieu, alanın üç aşamada oluştuğunu anlatmaktadır. İlk aşama özerkliğin kazanılmasıdır. Özerklik oluşması aynı zamanda içinde bulunan alana direnç göstermeyi gerektirmektedir. İkinci aşama ikili yapının oluşmasıdır. Bu yapı özerkliğin oluşumu esnasında alana gösterdiği direnç ile oluşmaktadır. Bu ikili yapı içerisinde alana sahip olan taraf kendi sermayesini üreterek üçüncü safhayı da tamamlayarak alanın oluşum sürecini tamamlar. Bu süreç kendini yeniden tekrar eden bir süreç olması nedeniyle sürekli devam eder (Özsöz, 2007, s. 18).

Habitus kavramı sosyolojide daha önce Durkheim, Weber ve Mouss tarafından kullanılmıştır. Ancak literatürde en kalıcı kullanım Bourdieu tarafından yapılmıştır. Bourdieu'ya göre habitus, bireyin yaşadığı ortam içerisinde bulunduğu kültürel seviye neticesinde zihninde elde ettiği bilgi birikimidir. Bu birikim, bireyin gözlemleri ve yaşanmışlıkları sonucunda elde edilmiş olup yaşamı süresince de yapacağı seçimleri ve eğilimlerini belirlemektedir. Bu durum bireyin kimliğini oluşmasında da önem taşımaktadır (Palabıyık, 2011, s. 129).

Habitus kavramı hedefe ulaşmak için oluşturulan strateji ve pratikleri, hedefe dair sahip olunan bilgiden bağımsız, oldukça nesnel bir şekilde bir araya getirir. Bu nesnel yapı sağlam ve aktarılabilir bir yapıdır. Eğilimlerin oluşturulmasında bu yapı önem taşımaktadır (Karan, 2019, s.267). Alan ve habitus arasında bu sebeple oldukça girift bir bağlantı mevcuttur. Zira alan kendi varoluşunu devam ettirmek için failere ihtiyaç duyar. Bu noktada failin veya sınıfların oluşması için habitusa ihtiyaç bulunmaktadır (Özsöz, 2007, s. 18).

Sermaye bir girişimci/esnaf açısından aklındaki fikri gerçeğe dönüştürebilmek için gereken bir birikim olarak en temel ihtiyaçlardan biridir. Aynı zamanda bu birikimin gücü ile karşılaşacağı zorlukları aşma becerisi de doğru orantılıdır (Kayalar & Yıldız, 2017, s. 58). Bourdieu ise sermayeyi genel olarak katmanlı yapıya sahip toplumlarda etkin ve baskın olabilmek için kullanılan güç ilişkilerini tanımlayan bir olgu olarak tanımlar. Bourdieu sermayeyi dört formda tanımlamaktadır. Bunlar ekonomik, kültürel, sosyal ve sembolik sermaye tipleridir (Karan, 2019, s. 267). Ekonomik sermaye, bireyin sahip olduğu veya erişebildiği toplam maddi gücü temsil etmektedir. Genellikle nakde çevrilebilen maddi güçtür. Bu bireyin kendi birikimi olabilmekle birlikte aynı zamanda banka ve benzeri kurumlarda erişebildiği maddi miktarı da ihtiva eder. Bu bakımdan göçmen girişimciliği konusu altında ülkenin mevzuatı ve göçmen/mültecilerin bu kaynaklara erişimi büyük önem kazanmaktadır (Kayalar & Yıldız, 2017, s. 58). Kültürel sermaye ise bireyin geçmiş ile doğrudan bağlantılıdır. Bourdieu'ya göre kültürel sermaye alan içerisinde baskın olanın daha çok eğitim vasıtasıyla bireye ve dolayısıyla ailelerine dayattığı yapıdır. Başarı baskın olanın seçtiği yapıya uygun özellikler ile gelmektedir. Tanımı yapılan başarı ve başarısızlık arasındaki ikili yapı sayesinde yukarıda açıklanan alanın kendini üretimi de oluşmuş olmaktadır (Özsöz, 2007, s. 19). Kültürel sermaye Bourdieu tarafından üç alt türde incelenmektedir. Bunlar bireye gömülü kültürel sermaye, kurumsal kültürel sermaye ve nesneleşmiş kültürel sermayedir. Gömülü kültürel sermaye bireyin geçmişi ile dorudan bağlantılıdır ve beden dili, konuşma dili, şivesi gibi bedensel yatkınlıklarını barındırmaktadır. Nesneleşmiş kültürel sermaye bireyin sahip olduğu emtialardır. Bu emtia genellikle değerli antika, resim tablosu heykel ve benzeridir. Son olarak kurumsal kültürel sermaye bireyin hayatı süresince elde ettiği akademik ve kurumsal belgeler veya sertifikasyonlardır (Karan, 2019, s. 267). Kültürel sermaye, göçmen esnafın girişimcilik yeteneğini besleyen ve bu konudaki tutumunu belirleyen bir gösterge olarak düşünülebilmektedir. Aynı şekilde kültürel sermayelerine bağlı olarak girişimcinin dini ve ailevi bağları, eğitimi, iletişim becerileri iş yaşamındaki rekabet gücünü arttırmaktadır (Kayalar & Yıldız, 2017, s. 59). Sosyal sermaye bireyin ilişkilerine atıfta bulunan bir tanım içermektedir. Sosyal sermaye ile birey çevresi ile olan ilişkilerini kendine avantajlı bir konum yaratmak amacıyla kullanmaktadır. Bu noktada sosyal sermayenin temel noktaları kişiler arasında yaratılan güven, işbirliği ve karşılıklıdır. Bu üç temel çerçevesinde birey çevresi ile sosyal ilişkilerini kurmaktadır (Kayalar & Yıldız, 2017, s. 58). Sosyal sermaye göçmen girişimci için en önemli kaynaklardan biridir. Göçmen esnaf girişim serüveninde en önemli desteği sosyal çevresinden almaktadır. Sosyal sermayesi sayesinde kendi göçmen çevresi içerisinde öncelikle ekonomik sermaye teminini sağlayabilmektedir. Benzer şekilde kurumlarla olan bürokratik ilişkilerinde mevzuat ve kuralları aynı çevre sayesinde öğrenebilmektedir. Bu süreçte dil bariyerini aşmada da aynı çevreden destek almaktadır. Ancak bu destek güvene dayalı olmasından ötürü yerine getiremediği sözler veya ödemeler kendinin çevresinden hızla dışlanmasına da neden olabileceği için riskler de içermektedir (Karan, 2019, s.268). Son olarak sembolik sermaye gelmektedir. Sembolik sermaye diğer sermaye türlerinin birleşimini temsil etmektedir. Bourdieu'nun kendi deyimiyle her türden sermayenin aldığı biçimdir (Bourdieu, 2015, s. 111). Dolayısıyla bireyin alan içerisinde kendine yer edinmesi veya baskın taraf olması yolunda ona gerekecek tüm bileşenleri barındıran sermayedir. Bireyin tüm sermaye türlerini kullanabilme daha doğrusu duruma göre nerede nasıl kullanacağını yönetme becerisi ona karşılaştığı engel ve durumlarda avantaj sağlayacaktır (Heath, 2018, s. 2).

Metodoloji

Bu çalışmada değinilen nokta esnaflık yapmayı tercih eden geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin girişimcilik süreçleridir. Girişimcilik ruhu ile bir yerde çalışmak yerine kendi hesabına çalışmayı seçen Suriyeliler, gündelik yaşamlarında yaşadıkları zorluklar yanında ayrıca ticari hayatın getirdiği risk ve zorluklarla da baş etmek durumundadırlar. Ayrıca esnaflık hem yaşadıkları mahalleli ile olan ilişkileri yürütmeyi gerektirdiği gibi hem de yaşanan ülkedeki mevzuata göre devlet ve onun kurumlarıyla olan ilişkileri yürütme becerisini de gerektirmektedir. Çalışma kapsamında, esnaflaşan geçici koruma altındaki Suriyelilerin Hatay'daki girişimcilik süreçleri incelenmiştir. Hatay, Göç İdaresinin 16 Eylül 2021 tarihli verilerine göre 436.657 Suriyeli ile İstanbul ve Gaziantep'ten sonra Türkiye genelinde en fazla Suriyeliye ev sahipliği yapan üçüncü il konumundadır. Araştırma kapsamında 30'u esnaf olmak üzere 32 Suriyeli ile derinlemesine mülakat yapılmıştır. Mülakat kapsamında göç hikâyelerinden esnaflaşma sürecine kadar geçen dönemi incelemek ve veri toplamak amaçlanmıştır. Tercüman vasıtası ile yapılan görüşmelerden elde edilen veriler, son bölümde kuramsal çerçeve ve araştırma soruları bağlamında değerlendirilmiştir.

Bu kapsamda Hatay ili çalışma alanı olarak belirlenmiştir. Çalışma Hatay içerisinde 4 ilçeye yoğunlaşmıştır. Bunlar Reyhanlı, Kırıkhan, Antakya, Defne ve Samandağ'dır. Ancak Defne ve Samandağ ilçelerinde Suriyeli esnafa rastlanmamıştır. Bu durum bulguların analizi kısmında irdelenmiştir. Çalışma kapsamında yarı-yapılandırılmış 30 tanesi esnaf olmak üzere 31 geçici koruma kapsamında Suriyeli ve 1 vatandaşlık almış Suriyeli ile olmak üzere toplam 32 görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler tercüman vasıtası ile Suriyelilerin dükkânlarında gerçekleştirilmiş olup, görüşmeler ortalama 1 saat kadar sürmüştür. Görüşmeye ilişkin notlar elle (not defteri veya bilgisayar) görüşme esnasında alınmış ve daha sonra analiz edilmiştir. Esnafın dışında bölgedeki ticari faaliyetlerin anlaşılması ve bürokratik yapılarla ilişkiler hakkında veri elde edilmesi adına Hatay Esnaf ve Sanatkârlar Odası, Antakya Ticaret Odası ve Samandağ Esnaf ve Sanatkârlar Odası yetkilileri ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Bulgular

Araştırma bulguları bu bölümde 3 ana başlık altında incelenecektir. Buna göre mülakat yapılan kişilerin demografik bilgileri ile göç süreçlerine ilişkin veriler ilk kısımda, esnaflaşma süreçlerinin inceleneceği ve işyerini açma süreçleri, sermaye temini, yaşanan zorluklar gibi detayları kapsayan veriler ikinci kısımda incelenecektir. Son kısımda ise mülakatlar süresinde gerçekleştirilen Esnaf ve Sanatkârlar Odası ile Ticaret Odası görüşmelerinde elde edilen verilere yer verilmiştir. Mülakat gerçekleştirilen kişilere ait kişisel veriler, uluslararası koruma olgusunun ruhuna uygun olarak önem arz ettiği için, görüşülen kişiler mülakat sırasına göre HTM-sıra numarası şeklinde adlandırılmıştır.

Demografik Bilgiler ve Göç Süreçleri

Mülakatın ilk kısmında katılan görüşmecilere yaş, medeni durum, aile ve eğitim bilgileri sorulmuş ve elde edilen veriler ışığında araştırma için önem arz ettiği düşünülen veriler aşağıdaki tablolarda belirtilmiştir.

Tablo 1. Cinsiyet Dağılımı

Cinsiyet	Toplam	Toplam Yüzdesi
Erkek	29	90,6
Kadın	3	9,4

Tablo 2. Eğitim Durumu

Eğitim Durumu	Toplam	Toplam Yüzdesi
Eğitim Almamış	1	3,12
İlkokul Mezunu	0	0
İlkokul Terk	1	3,12
Ortaokul Mezunu	0	0
Ortaokul Terk	5	15,60
Lise Mezunu	4	12,50
Lise Terk	9	28,10
Üniversite Mezunu	7	21,90
Üniversite Terk	3	9,40
Belirtmemiş	2	6,25

Tablo 3. Türkçe Dil Bilgisi

Türkçe Dil Bilgisi	Toplam	Toplam Yüzdesi
Hiç Bilmiyor	8	25
Az Biliyor	22	68,7
İyi Biliyor	2	6,3

Buna göre katılımcıların cinsiyet, eğitim ve dil bilgisi verileri Tablo 1, Tablo 2 ve Tablo 3'te belirtilmiştir. Eğitim konusunda en yüksek oran %28,1 ile lise terk durumunda olan kişilerdir. Bunu en yakın takip eden seviye ise %21,9 ile üniversite mezunu statüsüdür. Bu iki seviyeyi %15,6 ile ortaokul terk ve %12,5 ile lise mezunu seviyeleri takip etmektedir. Dil becerilerine bakıldığında ise katılımcıların %62,5 sadece ana dilleri olan Arapçayı konuşabilmektedir. Uyum süreçlerinin incelenmesi açısından Arapça dışında ayrıca Türkçe de bir tutularak bu iki dil dışında herhangi bir dil bilen kişi oranı ise %37,5'ta kalmıştır. Türkçe dil becerileri incelendiğinde katılımcıların %68,7'si az seviyede Türkçe bilirken %6,3'ü ise iyi bildiğini belirtmiştir. Katılımcıların %25'i ise hiç Türkçe bilmediğini belirtmiştir.

Mülakatların ikinci safhasında bireylerin göç süreçlerine ilişkin sorular sorulmuştur. Bu kapsamda aşağıdaki veriler elde edilmiştir. Elde edilen veriler incelendiğinde katılımcıların Türkiye'ye gelmeden önce Suriye'de yaşadıkları şehirler, birinci sırada %31,3 ile İdlib ikinci olarak %25 ile Hama ve %15,7 ile Halep takip etmektedir. Ayrıca Şam (%9,3), Lazkiye (%9,3) ve Humus (%6,3) da bulunmakla birlikte 1 kişi de geldiği yeri belirtmemiştir. Katılımcılar olayların başladığı 2011 yılından itibaren 2018 yılına kadar Türkiye'ye giriş yaptıklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların %3,2'si 2011 yılında giriş yaptıklarını belirtirken, %21,8'i 2012 yılında, %12,6'sı 2013 %15,6'sı 2014, %18,7'si 2015, %9,3'ü 2016, %9,3'ü 2017 ve %6,3'ü 2018 yılında giriş yapmışken bir katılımcı ise hangi yıl giriş yaptığını belirtmemiştir. Katılımcıların %65,7'si geldiklerinde ilk yaşadıkları şehir Hatay olduğunu belirtmiştir. Bunu sırasıyla İstanbul (%12,6), Mersin (%9,3), Gaziantep (%6,2), Kilis (%3,1) ve Bursa (%3,1) takip etmektedir. Katılımcıların %62,5'i ilk geldiklerinde burada hiçbir akrabalarının olmadığını belirtirken %37,5'inin geldiklerinde burada akrabaları bulunmaktadır.

Esnaflaşma Süreçleri ve Deneyimleri

Bu kısımda katılımcıların esnaflaşma süreçlerine dair toplanan veriler değerlendirilmiştir. Bu süreçte Suriye’de uğraştıkları işler, burada iş yeri açmak için sermaye teminler, yaşadıkları zorluklar, istihdam sağlayıp sağlamadıkları, güvenlik ve kurumsal yapılarla ilişkileri gibi konular incelenmiştir.

Tablo 4. Geçmiş ve Mevcut Meslek Karşılaştırma Tablosu

No	Mülakat Adı	Suriye'deki Mesleği	Türkiye'deki Mesleği
1	HTM-1	Tatlıcı	Tatlıcı
2	HTM-2*	Çoban	*
3	HTM-3	Bakkal	Bakkal
4	HTM-4	Nargileci	Nargileci
5	HTM-5	Kuruyemiş	Kuruyemiş
6	HTM-6	Pastane	Pastane
7	HTM-7	Çiftçi	Bakkal
8	HTM-8	Elektrikçi	Kozmetik
9	HTM-9	Elektrikçi	Telefon Aksesuar Tamir
10	HTM-10	Baharatçı	Baharatçı
11	HTM-11	BMMYK Çalışanı	Ayakkabıcı
12	HTM-12	Oduncu	Restoran
13	HTM-13	Çalışmıyor	Kozmetik
14	HTM-14	Muhasebeci	Baharatçı
15	HTM-15*	Aşçı	Aşçı
16	HTM-16	Kafe işletmecisi	Cep Telefonu Aks. Ve Parfümeri
17	HTM-17	Mobilya Boyacısı	Tatlıcı
18	HTM-18	Antep Fıstığı ticareti	Kozmetik dükkânı
19	HTM-19	Kuyumcu	Kuyumcu
20	HTM-20	Tapu Memuru	Dönerci
21	HTM-21	Çalışmıyor	Bakkal
22	HTM-22	Çalışmıyor	Tütüncü
23	HTM-23	Ofis Çalışanı	Giyim/Kozmetik
24	HTM-24	*	Bakkal
25	HTM-25	Çalışmıyor	Telefon Aksesuar Tamir
26	HTM-26	Çalışmıyor	Giyim/Bijuteri
27	HTM-27	Öğrenci	Giyim
28	HTM-28	Çalışmıyor	Berber
29	HTM-29	Lokanta	Lokanta
30	HTM-30	Babasının yanında çalışıyor	Telefon Aksesuar Tamir
31	HTM-31	Kasap	Kasap
32	HTM-32	Kömür Ticareti	Tütüncü

Yukarıdaki Tablo 4’te mülakat gerçekleştirilen esnafların geçmişte Suriye’de yaptıkları işler ve güncel işleri belirtilmiştir. Tabloda * ile işaretlenen 2. ve 15. Mülakat sahipleri esnaf olmadıkları için analize dâhil edilmemişlerdir.

Tablo 4 analiz edildiğinde mülakata katılan esnafların 3’te 1’i Türkiye’ye gelmeden önce Suriye’de de aynı iş ile meşgul olduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca mülakata katılan esnafların yarısı Suriye’de de ticaret ile uğraşmışlardır. Esnafların 16 tanesi yani yaklaşık 4’te 1’i daha önce memuriyet, ofis çalışanı ve benzeri düzenli işlerle meşgulken geri kalan esnaflar çalışmadıklarını belirtmişlerdir. İşyeri açma süreçleri ile ilgili olarak daha önce Suriye’de de aynı işi yapan HTM-6 şu açıklamayı yapmıştır; “Bursa’da 5 ay kaldım, oradaki tatlıları beğenmedim. Ayrıca iş kurmak için aynı fırsatları ve kolaylıkları bulamadım”.

Bir diğer örnek olan HTM-14 Suriye'de öğrenci iken baharatçıda çalışmıştır. Türkiye'ye geldikten sonra uzun süre camcıda çalışmış ancak kardeşi ile sermaye biriktirdikten sonra baharatçı dükkânı açmıştır. Girişimciliğe iten sebep ise kaza geçirmesi ve eskisi gibi çalışamayacak olmasıdır. Aynı şekilde HTM-24'te bakkal dükkânı açmasının nedeni olarak yaşı nedeniyle iş bulamaması ve başka bir Suriyeli'den dükkânı devralma fırsatını yakalaması olarak açıklamıştır. Sermayesini ise abisinden temin etmiştir. Mülakat esnasında katılımcıların bir kısmı burada buldukları işlerden öğrendikleri deneyimler ile esnafılık yapmayı tercih etmişlerdir. Örneğin HTM-28 Türkiye'ye geldikten sonra bir sene berberin yanında çalıştıktan sonra bir arkadaşıyla ortak sermaye koyarak kendi berber dükkânını açmıştır.

Girişimcilik süreci içerisinde önemli bir yer tutan sermaye teminine ilişkin bilgiler ise yine mülakatlara göre analiz edilmiştir. Buna göre görüşme gerçekleştirilen esnafın büyük kısmı gerekli ilk sermayeyi kendilerinden veya yakın akrabalarından temin etmektedir. Yapılan mülakatlara göre katılımcıların büyük kısmı olan 12 kişi (%40) sermayesinin anne, baba veya kardeş gibi yakın aile bireylerinden sağlamıştır. 11 katılımcı (%37) sermayesini kendi birikimi ile temin etmişken 5 kişi ise sermayeyi akrabalarından sağlamıştır. Ancak 1 kişi arkadaş çevresinden temin ederken katılımcılardan 1 tanesi sermaye kaynağını belirtmemiştir. Sermaye temini ile ilgili kaynağı kendi sağlayan Suriyeli esnafın genellikle bu kaynağı yanlarında göç sırasında getirdiği öğrenilmiştir. Örneğin bakkal olan HTM-7 şöyle açıklama yapmıştır;

Dükkânı açmak için gerekli parayı yanımda getirdiğim 8-9 bin Amerikan Dolarından barcadım ve kimseden yardım almadım. Aslında Suriye'de daha fazla toprak ve malım var ancak bıraktık. Karışıklıklar çıktıktan sonra özellikle emlakçılar muhbirlik yapıyor ve alınan satılan malları yetkililere bildiriyorlardı. Polis tarafından gözaltına alınıp parayı onlara teslim ettikten sonra serbest bırakılıyordunuz.

Benzer şekilde HTM-10 da Suriye'den gelirken yanında 25.000 Amerikan Doları getirmiş. Ayrıca açıklamalarına göre orada sahibi olduğu iki bina bombalanmış. Bunu dışında sahip olduğu tarlalara el konmasa da üzerindeki mahsule el konmuş.

Sermaye temini konusunda bir diğer dikkat çeken açıklama Saraykent Mahallesinde ayakkabıcılık yapan HTM-11 tarafından açıklanmıştır. HTM-11 sermaye temini ile ilgili olarak; "Sermayeyi annem Suriye'den yolladı. Parayı yine aracı vasıtası ile yolladı".

Buradan sınırların ve bürokratik yapıların kapalı olması nedeniyle fiziki sermaye iletiminin iki taraflı çalışan araçlar vasıtası ile yapıldığı anlaşılmaktadır.

Başlatılan girişimlerin mevzuata uyumlu olup olmadıkları da buldukları ülkeye entegrasyonları açısından önemli bir veri olarak karşımıza çıkmaktadır. Yapılan mülakatlar incelendiğinde kurulan girişimlerin 21'i vergi levhasına sahip iken 4'ünün vergi levhası bulunmamaktadır. Ayrıca 5 (%17) işletme sahibi de soruyu yanıtlamamıştır. Tüm işletme sahiplerinin 3'te 1'i bir muhasebeci ile çalışmaktadır. Yapılan mülakatlara göre vergi levhasını edinmenin aslında kolay bir işlem olduğu gözlenmektedir. Bu sonuca ilişkin gözlem, mülakat yapılan birçok esnafın açıklamalarından anlaşılmaktadır. Örneğin nargile malzemeleri satan HTM-4 vergi levhası konusunda şu açıklamayı yapmıştır;

Vergi levhası var. Vergi levhası benim adıma. Almam çok kolay oldu. Başvurup çıkarmam 1 gün sürdü. Etraftaki bazı dükkânların vergi levhası yok ve almıyorlar. Zabıta geldiğinde dükkânlarını kapatıp gidiyorlar. Şaşırıyorum bu kadar kolayken alsanız, nasılsa tekrar gelecekler.

Bakkal olan ve dükkânını 1 sene kadar önce açan HTM-10 ise vergi levhası ile ilgili soruyu şu şekilde yanıtlamıştır;

Levhayı alırken zorluk yaşamadım. İlk olarak maliyeciler geldi. Yapılacaklar hakkında beni onlar yönlendirdi. Bir muhasebeciye tüm işleri 500 TL karşılığında yaptırды. Sanırım belge bedeli 250 TL civarında kalanını da hizmet bedeli olarak aldı. En düşük ücreti bu muhasebeci istedi, onu komşularım vasıtası ile buldum. Şimdiye kadar para almadı ancak bundan sonra herhalde alacak. Aylık 100 TL.

Görüşme gerçekleştirilen esnafların ürün veya hammadde tedarikine ilişkin elde edilen veriler de analiz edilmiştir. Buna göre esnafların yarısı ürün veya hammaddelerini Hatay ili içerisinde temin etmektedir. Esnafların yaklaşık 3'te 1'i ise ürünlerini Hatay ile birlikte Gaziantep başta olmak üzere Adana, Mersin, Osmaniye gibi yakın çevre illerden temin etmektedir. Esnafların %10'luk kısmı Konya ve İstanbul gibi uzak illerden temin etmektedir. Katılımcıların 4'ü ise temin noktalarını belirtmemiştir. Bu noktada bazı mülakatlarda ürün ve hammadde teminine ilişkin önemli olarak değerlendirilen cümleler sarf edilmiştir. Özellikle temin konusunda yol izinlerinin yarattığı sıkıntıdan bahsedilmiştir. Babası ve dedesi de Suriye'de baharatçılık yapan ve bu nedenle Kimya bölümü okuyan, ayrıca yine baharatçılık sebebiyle daha önce Türkiye'ye gelmiş ve iş yapmış olan bakkal HTM10 şu açıklamaları yapmıştır;

Seyahat izni sorun oluyor. İl dışına çıkamadığım için farklı illerde iş yapamıyorum. Bir kere izin alıp baharat öğütme makinası almak için Antep'e gittim. Ama işlemlerin uzunluğu nedeniyle bir daha gidemedim. Hâlbuki orada çalışabileceğim daha iyi toptancılar var ama gidemiyorum, iş yapamıyorum. Mesela Suudi Arabistan'dan 10 ton mal istediler ama malı toplamak için gezeemedğim için iş yapamadım.

Görüşme gerçekleştirilen esnaf Suriyelilerin istihdam bilgilerine değerlendirildiğinde, esnafların yaklaşık 3'te 2'si (%70) yanında en az bir personel istihdam ederken geri kalan kısmı tek başına çalışmayı tercih etmektedir. Personel istihdam eden esnaf Suriyelilerin tamamı ise yanlarında yine bir Suriyeliyi istihdam etmeyi tercih etmektedir. Bu personel profili ise arkadaş ve akrabalarından oluşmaktadır.

Görüşülen esnaf Suriyelilerin iş hayatlarında önemli bir yer tutan rekabet olgusuna karşı bakış açıları değerlendirildiğinde değişik sonuçlar elde edilmiştir. Buna göre Suriyeli esnaflardan sadece %17'sine denk gelen 3 esnaf rekabet ettiğini düşünmektedir. Katılımcıların 4 tanesi (%15) ise bu konuda görüş belirtmezken 23 esnaf (%70) rekabet etmediğini belirtmiştir. Verilerin analiz edilmesi esnasında ortaya çıkan bir diğer önemli detay, rekabet etmediğini belirten 23 kişiden 8'i aynı cümle kalıbı ile yanıt vermiştir ve

“Rızık Allah'ındır” cümle kalıbını kullanmıştır. İlk mülakat gerçekleştirilen tatlıcı HTM-1 ise rekabet konusunda herhangi bir yarış içerisinde olmadığını ilk gelen olma özelliğine atıf yaparak şu cümlelerle belirtmiştir; “Ben rekabet etmiyorum. İlk açan ben olduğum için bir baskı da görmüyorum”.

Görüşülen esnaf Suriyelilere dükkânlarına gelen müşterilerin profili hakkında soru sorulmuştur. Bu soru neticesinde işletmelerden 13'ünde (%43) müşteri profilinde Suriyeliler yoğunluktadır. İşletmelerin 12'sinde ise müşteriler arasında ev sahibi veya Suriyeli olarak ayırım yapmak görüşülen esnaf tarafından mümkün olmamıştır ve müşteri profilini karışık olarak nitelendirmiştir. İşletme sahiplerinin 5 tanesi ise müşteri profillerinin ev sahibi toplum ağırlıklı olduğunu belirtmiştir.

Bir diğer önemli konu olan güvenlik hakkında şu ana kadar işletmelerinde herhangi bir saldırı/taciz olayı yaşayıp yaşamadıklarına dair soru mülakat yapılan kişilere yöneltilmiştir. Bunun sonucunda görüşülen esnaflardan 21 tanesi (%70) işletmelerinde herhangi bir taciz veya saldırı ile karşılaşmadığını belirtmiştir. Görüşülenlerin 9'u (%30) ise işletmelerine veya işletmelerinde kendilerine karşı saldırı veya tacize uğramıştır. Bu olaylar cam kırma, ödemediği ayrılma, hırsızlık ve alkollü olarak dükkânda olay çıkarmak olarak belirtilmiştir. Reyhanlı'da görüşülen tatlı dükkânı sahibi HTM-1 soruya şu şekilde yanıt vermiştir;

Türk gençler (20-25 yaşlarında) gelip para vermeden ürün almak istiyorlar. Haraç istedikleri de oluyor. 2 defa saldırdılar ve camları kırdılar. En son geçen hafta yediklerini ödemedi gittiler.

Olayların 7 tanesi Hatay'da 2 tanesi Reyhanlı'da gerçekleşmiş olup Hatay'da olaylara maruz kalan işletme sahipleri ekseriyetle 'Kırbatlar' ile sorun yaşadıklarını belirtmiştir. Ayrıca herhangi bir saldırı ile karşılaşan Suriyeli işletme sahiplerinin tamamı (%100) güvenlik güçlerine olayı intikal ettirmenin bir sonuç vermeyeceğini belirtmiştir. Kolluk kuvvetlerine ilişkin soruya HTM-1 yaşadığı olaylar sonucunda şu yanıtı vermiştir;

Şikâyet edemiyorum. Çünkü genelde polis bizleri suçlu buluyor ve baksız konuma düşüyoruz. Daha önce yaşadıkları bir olayda saldırgan polise Suriyelilerin kendine küfür ettiklerini söyledi ve ben suçlu bulundum. Ayrıca aşiret gibi oldukları için şikâyet ettiğin bir kişi sonra 10 kişi olarak geri dönüyor. En sonunda gitmen için baskı yapıyorlar.

Spesifik bir örnek daha vermek gerekirse çerez dükkânı sahibi HTM-5 saldırılar ve şikâyet ile ilgili yöneltilen soruya şu şekilde yanıt vermiştir; "Burada kavga etmem gerekirse tokadı yer gelir evimde uyurum. Tokat atıp Suriye'de uyanmak istemem".

Bu kısımda son olarak esnaf Suriyelilerin işletmelerinde karşı karşıya kaldıkları zorluklar kendilerine sorulmuştur. Buna göre karşılaşılan en sık sorun %50 oranla ekonomik sıkıntılar olarak belirtilmiştir. Örneğin Kurtuluş Caddesindeki lokantacı HTM-12 ekonomik sıkıntılarının olduğunu belirtmesinin yanı sıra bu sıkıntıları komşu esnaflar vasıtası ile aştığını şöyle açıklamıştır;

İlk başta dükkânı açtığımda iş olmadığı için dükkânı kapatmak istedim. Ancak komşularım (komşu esnaf) bekle işler açılır dedi ve vazgeçirdi. Bana müşteri yönlendirdiler ve işlerim açıldı.

HTM-12'nin komşu esnafı sorulduğunda ise bu esnafın Türk ve Suriyeli esnaflar olduğu öğrenilmiştir. Türk esnaflardan biri market diğeri ise motor tamircisidir. Motor tamircisi Türk komşu ise Arapça bilmemektedir. Buna rağmen Suriyeli esnafa destek olmuştur. Bunun yanında ekonomik durumu Suriye'deki durumları ile de karşılaştırma yapanlar olmuştur. Örneğin Kırıkhan'da bakkaliye işleten HTM-21 durumu şu şekilde açıklamıştır; "Suriye'de sadece babamın çalışması bize yetiyordu. Burada hepimiz çalışmak zorunda kaldık. Ama annem çalışmıyor, kadın evde oturur."

Ekonomik duruma ilişkin bir diğer dikkat çeken açıklamaya Kırıkhan'da gerçekleştirilen 23. mülakatta rastlanılmıştır. Dükkân sahibi içinde bulunduğu ekonomik durumu ve konfora olan bakış açısını şu cümlelerle açıklamıştır; "Dükkânda klima açık çünkü onu sattım ve almaya gelecektir. Son defa keyfini çıkarayım dedim".

Benzer bir açıklama da Saraykent Mahallesinde ayakkabıcılık yapan HTM-11'den gelmiştir. Açılmasına göre; "Dükkânın elektriği yok. Elektriği arkadaki evden çektim. Eğer klima taktırırsam tüm kirayı bana ödetecek, o yüzden taktıramıyorum."

Döviz kurlarındaki dalgalanmanın hammadde ve ürün fiyatlarında yükselmeye birlikte sayılarında düşüş sağladığı ifade edilmiştir. Ayrıca dükkânlarının elektrik, su faturası gibi matbu giderlerinde de yükselmeye neden olduğu için gelirlerinde düşme yaşadıkları ifade edilmiştir. Görüşmeye katılanların 3'ü (%11) zorluk yaşamadığını belirtmiştir. 2 kişi (%7) mevzuata ilişkin sorunlar yaşadığını belirtmiştir. Vatandaş olmamaları nedeniyle mal teminini istedikleri şekilde gerçekleştiremediklerini söylemişlerdir. 1 kişi (%3) ise seyahatin izne tabii olmasının onu belli tedarikçilere mecbur bıraktığını, bunun da istediği kalitede ve fiyatta ürün temin etmesine engel teşkil ettiğini belirtmiştir. Katılımcıların 8'i ise (%29) ise bu soruya herhangi bir görüş belirtmemiştir.

Kurumsal Görüşmelere İlişkin Veriler

İlk görüşme 8 Temmuz 2019 tarihinde Hatay Esnaf ve Sanatkarlar Odası Başkanı Sn. Abdülkadir Teksöz ile gerçekleştirilmiştir. Görüşme kapsamında Hatay içerisinde esnaf ve sanatkarların bakış açısı ile mevcut durum değerlendirilmiştir. Buna göre farklı mezheplere ev sahipliği yapan Hatay halkının misafirperver olduğunu ancak kalış sürelerinin uzaması nedeniyle sabırlarını tükendiğini belirtmiştir. Zaman zaman huzursuzlukların çıktığını ancak anlaşma yoluyla çözümlediklerini belirtmiştir. Görüşmenin gerçekleştirildiği zaman odaya kayıtlı 198 esnaf olduğu belirtilmiştir. Ancak vergi levhası almış olsa dahi odaya kayıt yaptırmayan esnaf olduğu belirtilmiştir. T.C. vatandaşlığı alıp dükkân açan esnafın da bulunduğu ancak sayılarının oldukça az olduğu belirtilmiştir. Yerleşimlerin ilk aşamada Cumhuriyet Mahallesi, Emek Mahallesi ve Narlıdere mevkiinde olduğu belirtilmiştir. Samandağ bölgesinde mezhep nedeniyle neredeyse hiç Suriyeli'ye rastlanmadığı açıklanmıştır. Eskiden Doğu bölgelerinden gelen mevsimlik işçilerin yerini Suriyelilerin aldığı belirtilmiştir.

İkinci olarak 9 Temmuz 2019 tarihinde Antakya Ticaret Odası Genel Sekreter Yardımcısı Sn. Erhan YAĞIZ ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşme tarihi itibarı ile Hatay'da ticaret odasına kayıtlı toplam üye sayısı 9.515 iken bu sayının 851'i Suriyelilere ait şirketler olarak açıklanmıştır. Şirket kurmak için Geçici Koruma Kimlik Kartının yeterli olduğu belirtilmiştir. Şirketlerin ekseriyetle gıda ve ihracat alanında faaliyet gösterdiği söylenmiştir. Suriyeliler ve ticaret konusunda yaşanan en büyük problemin kişilerin Suriye'deki alışkanlıklarını devam ettirmek istemesi olarak gösterilmiştir. İlgili mevzuat olan Türk Ticaret Kanunu karşısında yabancıların ve vatandaşların eşit haklara sahip olduğu, Suriyelilerin ise bu kurallara ve regülasyonlara uymak istemeden iş yapmak amacıyla olduğu belirtilmiştir. İlk geldikleri dönemde devletin yaşadıkları zorlukları göz önünde bulundurarak onlara karşı bazı durumlarda eksiklikleri göz ardı etmelerinin suiistimal edildiği belirtilmiştir. Suriyeli sermayenin ise ilk dönemde yurtdışına çıktığı önlem alınması durumunda daha fazla iş insanının ülkede kalabileceği belirtilmiştir.

Görüşmeler kapsamında Samandağ ilçesi de ziyaret edilmiştir. İlçe ziyareti esnasında Suriyeli bir esnafa rastlanamamıştır. Durumun teyidi amacıyla Samandağ Esnaf ve Sanatkarlar Odasına gidilmiş ve yetkililerden bilgi alınması amaçlanmıştır. Ancak yapılan görüşmede Samandağ ilçesinde Suriyeli esnaf bulunmadığı, hatta yaşayan Suriyeli'ye de zor rastlanacağı belirtilmiştir.

Tartışma ve Sonuç

Hatay'ın kurumsal çerçevede de belirtildiği üzere bir dönem Suriye'nin çeşitli bölgeleri ile aynı vilayete bağlı olması öncelikle dil bariyeri konusunda önemli bir avantaj sağlamaktadır. Hatay'da Arapça konuşulması nedeniyle iletişim kolaylaşmaktadır. Benzer ilişkilerden dolayı

bazı katılımcıların uzak akrabaları hâlihazırda Hatay'da bulunmaktadır. Hatay'ın ülke topraklarına sonradan katılmış olması bu tip akrabaların Türkiye'de kalmış olmasına neden olmuştur. Bu durum aynı zamanda coğrafi olarak yakınlık ile de desteklenmektedir. Nitekim yanıtların %8'inde Suriye'ye olan yakınlık tercih nedenlerinden biri olmuştur. Mecbur kaldığını belirten katılımcılardan bir tanesi Hatay'a yaralı olarak getirildiğini ve seçme şansı olmadığını ancak daha sonra rahat ettiği için burada kalmayı tercih ettiğini belirtmiştir. Ancak alınan neticeyi tüm Hatay ili olarak genellemek mümkün olmamaktadır. Nitekim yapılan görüşmeler kapsamında Defne ve Samandağ ilçelerini de ziyaret edilmiştir. Bu ziyaret esnasında ilçelerde Suriyeli herhangi bir esnaf ile karşılaşmamıştır. Durum bulgular kısmında belirtildiği üzere ilçenin esnaf ve sanatkârlar odasına sorulmuş ve ilçede Suriyeli nüfusunun çok az olduğu belirtilmiştir. Elde edilen mülakat verisi resmî veriler ile de örtüşmektedir. Hatay ilçelerindeki Suriyeli nüfusunun ilçe nüfusuna oranı en düşük ilçesi Defne ve Samandağ'dır. Bu oran Defne'de 2379 kişi ile 1,58 iken Samandağ'ında 561 kişi ile 0,46 olup ilin en düşük oranıdır (Karan, Çakır, & Kurtarır, 2020). Bunun nedeni olarak en önemli sebebi Hatay Esnaf ve Sanatkârlar Odası mülakatında elde edilen veriden de teyit edildiği üzere mezhep farkıdır. Benzer şekilde aynı durum Antakya ilçesi için de geçerlidir. Dolayısıyla Hatay'ın tümü için olmasa da altıncı alt problem Hatay'ın belli ilçeleri için olumlu olarak değerlendirilebilmektedir.

Mülakatlar neticesinde farklı konularda da veriler elde edilmiştir. Bu veriler özellikle uyum olgusuna yönelik çıkarımlar yapmamızı sağlamaktadır. Mülakat yapılan Suriyeli esnafın %84'ü herhangi bir ayrımcılığa maruz kalmadıklarını belirtmiştir. Benzer olarak esnaf Suriyelilerin %70'i herhangi bir taciz veya saldırıya maruz kalmadıklarını belirtmişlerdir. Esnafın müşteri profiline bakıldığında ise sonuçlar esnaf Suriyelilerin %43'ü daha çok Suriyelilere hizmet vermektedir. %17'sinin müşterisi Türk yoğunluklu iken %40'ının ise müşteri profili ev sahibi toplum ile Suriyeliler arasında karışıktır. Bu sonuçlar detaylı olarak incelendiğinde çıkan sonuçların bölgesel olarak irdelenebileceği ortaya çıkmıştır. Örneğin yaşanan saldırı veya tacizlerin Hatay'da Saraykent Mahallesiinde yoğunlaştığı, rahatsızlıkların ise Kırbat adı verilen yerel topluluktan kaynaklandığı ortaya çıkmıştır. Benzer şekilde Türk yoğun müşteri profiline sahip esnafın ise daha çok Hatay merkezinde (Hal çevresi ve Kurtuluş Caddesi) bulunduğu ortaya çıkmıştır. Bu durum yaşamın yoğun olarak yaşandığı merkezi bölgelerde uyum süreçlerinin daha kolay işlediği ve kabullenmenin daha yüksek olduğunu ortaya çıkarmaktadır.

Elde edilen bir diğer önemli veri esnafın rekabete olan bakış açlarına ilişkindir. Rekabete olan yaklaşıma ilişkin cevaplar bulgularda belirtilmiştir. Buna göre Suriyeli esnafın %70'i rekabet etmediğini, %17'si rekabet içerisinde olduğunu açıklamış, %13'ü ise bu konuda herhangi bir fikir belirtmemiştir. Rekabet içerisinde olmadığını belirten esnafın birçoğu ise bu yanıtlarını aynı cümle kalıbını belirterek ifade etmişlerdir; "Rızık Allah 'ındır". Bu cümleyi neredeyse tamamı kullanarak kaderci bir anlayışla başarılarının, rekabetten ziyade inançları kapsamında gerçekleşeceği inancında olduklarını ifade etmişlerdir. Ancak mülakat yapılan kişilerin yaşamları incelendiğinde bu durumla çelişen hareketler de gözlenmektedir. Ülkelerindeki sıkıntılı durumu ve başlarına gelecek kötü olayları kaderleri olarak kabullenmek yerine 'göç' gibi cesaret gerektiren bir kararı almışlardır. Bu kararı alabilmek yolda başlarına gelebilecek belirsiz tehlikeleri göze alarak tanımadıkları bir ülkeye göç etmelerini gerektirmektedir. Kaldı ki bu ülkeye ulaşmaları durumunda hayatları tam belirsizlik içinde olacaktır. Dolayısıyla bu kişilerin hayat görüşlerinde bir çelişki gözlemek mümkündür. Kaderci görüşlerine rağmen zorluklar onları cesur kararlar almaya itmiştir.

Elde edilen verilerden yapılabilecek bir diğer ve önemli gözlem kadınlar üzerinedir. İlk olarak esnaflaşma açısından kadın konusunda veriler incelendiğinde, farklı mahalle ve ilçelerde gelişmiş güzel seçilmiş dükkânlardan 3 tanesinin sahibi kadındır. Bu da 30 dükkân içerisinde oldukça az bir oran olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer taraftan sahibi erkek olan 27 işyerinde kadın çalışmamaktadır ve evdedir. Yeniden üretime dayalı görevleri yerine getirmektedirler. Verilerden görüldüğü üzere mülakat gerçekleştirilen esnaflardan çoğunun 2 veya 3 çocuğu bulunurken büyük çoğunluğun en az 1 çocuğu vardır. Çocukların bakımı esnafın yoğun mesai saatleri nedeniyle anneye kalırken bunun yanında ev işlerini de kadın üstlenmektedir.

Dükkânlara bakıldığında ise oldukça yalın ve basit yapıların görüldüğü göze çarpmaktadır. Özellikle bakkal, baharatçı veya tatlıcı gibi dükkânların dekorasyonları zayıf ve görüntü olarak çekici değiller. Daha çok amaca hizmet eden, temel ekipmanları içeren görsel estetikten yoksun mekânlardır. Bunda en büyük etmenin ekonomik kaygılar ve zorluklar olduğu açıktır. HTM-23'ün klimasına atf yaparak yaptığı açıklama ekonomik durumla birlikte önceliklerin değişiklik gösterdiğini, dükkânın sürdürülebilirliği için en az masrafla sistemin devamlılığının sağlandığı gözlenmiştir. Dükkânın açılması için toplanan sermayeler de nispeten düşük kalmaktadır. 10.000 TL ve daha yakın sermayenin ilk başlangıç için çoğu zaman yeterli olduğu mülakatlarda ortaya çıkmıştır. Bu da esnaflaşma süreçlerinin desteklenmesinde devlet ve uluslararası organizasyonların mikrofinans seçeneklerini değerlendirmesine olanak vermektedir.

Sosyal medya kullanımına da ilişkin olarak veri toplanmış ve analiz edilmiştir. Buna göre katılımcıların %59'u sosyal medya kullandığını belirtmiştir (Şekil 14). Sosyal medya kullanımı esnaflar açısından gündelik sosyal ağlar ve haberleşmenin bir aygıtı olmaktan ziyade, dükkânlarını tanıtmak için de ücretsiz bir reklam alanı haline gelmiştir. Bulgularda da görüldüğü üzere sosyal medya kullanan esnafların %84 gibi oldukça yüksek bir kısmı özellikle Facebook'ta dükkânlarının ve hizmetlerinin reklamlarını kendi sosyal ağları içerisinde yapmaktadır. Böylece kuramsal olarak tanımlanmış sosyal ağlar elektronik ortama taşınmış ve maddi kaynak gereksinimi olmadan özellikle kendi sosyal ağları içerisinde tanınırlıklarını ve müşteri kitlelerini artırma şansı yakalamışlardır.

Boş zaman kullanımı ile ilgili olarak yöneltilen soruya verilen yanıtlarda ise esnaf olmanın doğal koşulları nedeniyle ortaya çıkan zorluklar gözlenmiştir. Uzun çalışma saatlerinin getirdiği yoğunluk nedeniyle katılımcıların üçte biri boş zaman bulamadığını belirtmiştir. %27 ise işten arta kalan zamanlarında ancak aileleri ile vakit geçirebildiklerini belirtmiştir. %30'luk bir kesim boş vakitlerinde park, kafe ve rekreasyon alanlarına gittiklerini belirtmiştir. Katılımcıların ikisi ise kendilerini geliştirmek için kursa gittiklerini belirtmiştir. Bu noktada esnaflık doğası gereği boş zamanı kısıtlamaktadır. Kısılan boş vakit ve artan mesai saatleri aynı zamanda kişilerin emeklerini ve sosyal hayatlarını da yoğun biçimde sömürmektedir. Bu durum kimi zaman dinlenmeye bile zaman bulamamalarına neden olmaktadır. Bu durum ev sahibi toplumla ilişkileri azaltıyor gibi görünse de esnaflar, toptancılar, müşteriler ve devlet kurumlarıyla olan zorunlu ilişkiler nedeniyle buldukları ülke ve ev sahibi toplum ile iletişimlerinin gün boyu sürdürmektedir.

Sonuç olarak esnaflaşma olgusunun Suriyelilerin bu ülkedeki uyum süreçlerine olumlu katkılar sunduğu ortaya çıkmıştır. Esnaflık Suriyeli ile ev sahibi toplum arasında iletişimi kuvvetlendiren bir alet olarak kullanılabilir. Dil öğrenimini neredeyse mecbur bırakan bir sistem olmakla birlikte ev sahibi ülkenin mevzuatına ilişkin kural ve kanunları öğrenmekte de iyi bir araç olmaktadır. Tüm bunlar ev sahibi ülkedeki yaşam tarzına adapte olmayı

kolaylaştırmakta, toplumlar arası oluşabilecek kültürel gerilimleri azaltmaktadır. Ancak esnaflık aynı zamanda rekabeti de beraberinde getirmektedir. Özellikle ev sahibi toplum üyesi esnaflar açısından Suriyeli esnaflara verilen imtiyazların gerginliğe yol açtığı ortaya çıkmıştır.

Esnafların istihdam konusunda da önemli katkıları olduğu belirlenmiştir. Araştırma sonunda esnaf Suriyelilerin %70'i yanında personel istihdam ederken istihdam edilen personelin tamamı yine Suriyelilerden oluşmaktadır. Dolayısıyla esnaf Suriyeliler iş bulamayan Suriyeliler için geçim kaynağı olmakta böylece devletin üzerindeki yükü hafifletmektedir.

Elde edilen veriler ışığında bazı önerilerde bulunmak da mümkündür. Görüldüğü üzere esnaf Suriyelilerin varlıkları sembolik sermaye olarak diğer Suriyelilerin üzerindedir. Bir girişim kurabilecek sermayeyi daha önce sahip oldukları ekonomik sermayeden veya sahip oldukları sembolik sermaye vasıtası ile geldikleri zaman biriktirerek elde edebilmektedirler. Bu noktada ülkeye sağlayabilecekleri katma değer önem kazanmaktadır. Ekonomiye katkıları dışında istihdama da katkıları bulunmaktadır. Araştırma kapsamında elde edilen verilerden esnaf Suriyelilerin gelişimlerini kolaylaştıracak en önemli etmen seyahat izinlerine yönelik uygulamaların esnaflar çerçevesinde gevşetilmesi veya kolaylaştırılması olacaktır. Bu sayede ürün, makine ve benzerini tedarik etmeleri kolaylaşarak işlerini büyütecekler ve daha fazla istihdam şansı yakalayabileceklerdir. İşleri büyüyen esnaf Suriyeliler ekonomik sermaye birikimi yapacak böylece daha fazla harcama da yapabileceklerdir. Bu noktada esnaf Suriyelilerin özellikle mülk edinmelerine ilişkin izinlerin tesis edilmesi ülke ekonomisi açısından da faydalı olacaktır. Diğer yandan yukarıda belirtildiği üzere Suriyelilerin hem müşteri hem de esnaf olarak beklentileri temel hizmetlerin karşılanması noktasında olduğu için gerekli sermaye ihtiyacı oldukça düşüktür. Bu noktada devlet kurumları, STK'lar veya uluslararası örgütler esnaflaşmak isteyen girişimci Suriyelileri mikrofinans yöntemi ile düşük faizli ve düşük bütçeli borçlanma ile sistemin içerisine dâhil edebilir. Böylece hem ev sahibi toplumla hem de resmî kurumlarla olan ilişkileri gelişecek ve uyum süreçleri olumlu yönde etkilenecektir.

Ayrıca kolektif hareketler de Suriyelilerin isteklerini dile getirmede önemli bir etki yaratacaktır. Bu bağlamda Suriyeli esnafların dernekleşmesi etkili olacaktır. Yaşadıkları zorlukları ve pazarı paylaşmaları nedeniyle ev sahibi toplum mensubu esnaflarla oluşacak gerginliklerin çözümünde rol oynamaları açısından bu önemli gelişme olacaktır. Bu tarz dernekler aynı zamanda mevzuata uyum, resmi ilişkilerde yaşanan sorunların çözümü ve dil bariyeri gibi sorunların çözülmesine yardımcı olurken, yine Suriyeliler arasında istihdam sorununun azalmasına da destek olabilecektir.

EXTENDED ABSTRACT IN ENGLISH

Entrepreneurship Experiences of Syrians Under Temporary Protection in Hatay

Turkey has been an essential point of migration movements for centuries because of its location on migration routes. It has been exposed to an intense flow of migration due to the events in Syria as a result of the Arab Spring in 2011. As a result, Turkey has been hosting the highest number of refugees since 2015 (UNHCR, 2021, p. 3). Turkey's international protection legislation framework is defined under the Law on Foreigners and International Protection (LFIP) No. 6458. In addition, Temporary Protection status has been determined

for Syrians in Article 91. However, one of the most critical factors contributing to the harmonisation processes is access to livelihoods.

The theoretical model of this study benefitted from various studies related to ethnic entrepreneurship. Accordingly, Edna Bonacich's (Karan, 2016) middleman minorities theory, mixed embeddedness theory by Kloosterman and Rath (2003), ethnic enclaves theory based on Portes and Shafers' (2007) article, and collective resource mobilisation theory based on Charles Tilly's (Karan, 2016) suggestions contributed to the study. However, the application of Bourdieu's (Karan, 2019) approach to social fields to ethnic entrepreneurship, forms of capital and concepts of Field and Habitus came to the fore.

This study focuses on Syrians who try their chances at entrepreneurship rather than being employed as waged labourers. The data that shed light on the study were obtained from interviews with Syrians under temporary protection who chose to work as a tradesman in Hatay. The study aims to get an idea about the experiences of entrepreneurial Syrians who have chosen to be tradesmen and their integration processes with the local society and public institutions due to the relationships they have established. Because the phenomenon of entrepreneurship both requires good relations with the host community, on the other hand, it includes relations with the law and administrative bodies as a business. Interviews were conducted in the form of in-depth interviews with 32 Syrians, 30 of whom were entrepreneurs, in 3 districts of Hatay (Kırıkhan, Reyhanlı and Antakya) through the help of an interpreter. The fieldwork was supported by the TÜBİTAK Project named 'A New Perspective on Adaptation and Adaptation Processes of Urban Refugees: Social Innovation Experiment for Inclusive City Building'. The data obtained were evaluated in the context of theoretical framework research questions.

According to the research findings, Syrian entrepreneurship in the districts of Hatay eases the problems related to the adaptation in their new society. In addition, Syrian entrepreneurs established social networks with the local community, administrative authorities and local produce suppliers utilised for their businesses. Furthermore, the study examined the relationship between the Syrian business owners' demographic characteristics and their occupations before the asylum-seeking period. Finally, recommendations made in the light of the findings are also presented.

Kaynakça

- Abadan Unat, N. (2017). *Bitmeyen Göç Konuk İşçilikten Ulus-ötesi Yurttaşlığa*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Adıgüzel, Y. (2016). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Ağca, V., & Yumuşakipek, H. D. (2015). Günümüzde Girişimci Trendini Yükselten Güçler. E. Kaygın, & B. Güven içinde, *Girişimcilik: Temel Kavramlar, Girişimcilik Türleri, Girişimcilikte Güncel Konular* (s. 9-35). İstanbul: Siyah İnci Akademi.
- Akbaş, H. E., Bozkurt, S., & Yazıcı, K. (2018). Osmanlı Devletinde Lonca Teşkilatı Yapısı ve Yönetim Düşüncesi ile Karşılaştırılması. *Mubasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*(9), 165-202.
- Akgündüz, P. D. (2014, Ocak-Haziran). Ticari Hayatta Kardeşliği Esas Alan Ahilik Teşkilatı. *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*(31), 9-18.
- Akyazı, T. E. (2014, Nisan). Girişimcilik Sürecinde Sosyal Sermaye ve Sosyal Ağlar ile İç Girişimcilik Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma. *Tezli Yüksek Lisans Programı*.
- Baczko, A., Dorronsoro, A., & Quesnay, A. (2018). *Suriye Bir İç Savaşın Anatomisi*. (A. Meral, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.

- Bakioğlu, A. (2021). 1970'ler Sonrası Almanya Kültürünün Tersyüz Edilmesi: Kanaklar. *İnsan Hareketliliği Uluslararası Dergisi*, 30-43.
- Ball, A. (2017/4). Girişimcilik ve Girişimci Tipolojileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(29), 143-166.
- Berry, J. W. (1997). Immigration, Acculturation, and Adaptation. *Applied Psychology: An International Review*, 46(1), 5-68.
- Betts, A., Loescher, G., & Milner, J. (2017). *Mülteci Koruma Siyaseti ve Pratiği Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği* (Cilt 1). (Ö. E. Koç, Çev.) İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi Yayın Evi.
- Boccagni, P. (2017). Transnationalism. B. S. Turner içinde, *The Wiley Blackwell Encyclopedia of Social Theory* (s. 1-3). John Wiley & Sons.
- Boratav, K. (2016). 1980'li Yıllarda Türkiye'de Sosyal Sınıflar ve Bölüşüm. Ankara: İmge kitabevi.
- Bostan, H. (2018, Temmuz). Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilerin Uyum, Vatandaşlık ve İskan Sorunu. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 38-88.
- Bourdieu, P. (2015). *Pratik Nedenler Eylem Kuramı Üzerine*. (H. U. Tanrıöver, Çev.) İstanbul: Hil Yayın.
- Castles, S., & Miller, M. J. (2008). *Göçler Çağı, Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Çiçek, M. T. (2014). *War and State formation in Syria Cemal Pasha's Governorate During World War I, 1914-17*. New York: Routledge.
- Dağ, A. E. (2013). *Suriye Bilad-ı Şam'ın Hazin Öyküsü*. İstanbul: İHH Araştırma ve Yayınlar Birimi.
- Demir, İ. (2017). *Overconfidence and Risk Taking in Foreign Policy Decision Making The Case of Turkey's Syria Policy*. Cham: Palgrave McMillan.
- Demirer, Ö., Bayramoğlu, G., Şeker, Y., Konak, F., & Şahin, M. (2017). Esnaf ve Sanatkar İşletmelerin Sorunları ve Çözüm Önerileri: Çorum İlinde Bir Araştırma. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(1), 153-170.
- Doytcheva, M. (2016). *Çokkültürlülük*. (T. A. Onmuş, Çev.) İstanbul: İletişim.
- Erdoğan, M. (2018). *Türkiye'deki Suriyeliler Toplumsal Kabul ve Uyum*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erdoğan, M. M. (2018). *Suriyeliler Barometresi*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erdoğan, M. M., & Kaya, A. (2015). *Türkiye'nin Göç Tarihi 14. Yüzyıldan 21. Yüzyula Türkiye'ye Göçler*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erllich, R. (2014). *Inside Syria The Backstory of Their Civil War and What the World Can Expect*. New York: Prometheus Books.
- Eryılmaz, M. (2019). H. Karadal içinde, *Girişimcilik*. İstanbul: Beta Yayınevi.
- Eryılmaz, M. (2019). Mülteci Girişimcilik . H. Karadal içinde, *Girişimcilik*. İstanbul: Beta Yayınevi.
- Eryılmaz, M. E. (2017). Entrepreneurship. *Encyclopedia of Information Science and Technology*.
- Ferris, E., & Kirişçi, K. (2016). *The Consequences of Chaos Syria's Humanitarian Crisis and the Failure to Protect*. Washington D.C.: The Brookings Institution.
- Gökalp Aras, N. E., & Şahin Mencütek, Z. (2016). From Asservtive to Opportunist Usage of Mass Migration for Foreign and Asylum Policy: Turkey's Response to the Refugees From Syria. İ. Sirkeci, & B. Pusch içinde, *Türkish Migration Policy* (s. 91-126). London: Transnational Press London.
- Gölçek, A. G. (2017). Ekonomik ve Hukuki Yönleriyle Osmanlı'dan Cumhuriyet Türkiye'sine Esnaf Kavramı. IV. *Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu* (s. 83-92). Niğde: Ömer Halisdemir Üniversitesi.
- Heath, R. J. (2018). *Symbolic Capital. n The International Encyclopedia of Strategic Communication*, 1-4.
- İçduygu, A., & Diker, E. (2017). Labor Market Integration of Syrian Refugees in Turkey: From Refugees to Settlers. A. Z. Sağroğlu içinde, *Göç Araştırmaları Dergisi* (Cilt 3, s. 12-35). Ankara, Türkiye: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü.
- İhlamur Öner, S. G., & Öner, A. Ş. (2016). *Küreselleşme Çağında Göç, Kavramlar Tartışmalar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- İhlamur Öner, S. G., & Şirin Öner, N. A. (2016). *Küreselleşme Çağında Göç, Kavramlar, Tartışmalar*. İstanbul: İletişim Yayınları.

- Inan, C. E. (2016, Ocak). Türkiye'de Göç Politikaları: İskan Kanunları Üzerinden Bir İnceleme. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 10-33.
- IOM. (2013). *Uluslararası göç hukuku Göç Terimleri Sözlüğü*. (R. Perruchoud, & J. Respath-Cross, Dü) Cenevre.
- Karan, O. (2016, Aralık). Collective Resource Mobilisation for Economic Survival within the Kurdish and Turkish Communities in London. *Border Crossing*, 6(2), 219-239.
- Karan, O. (2019). Suriyeli Mültecilerin Esnaflaşmasını Anlamada Bourdieucu Yaklaşımın Olanakları. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 39(2), 249-276.
- Karan, O., Çakır, B., & Kurtarı, E. (2020). Hatay'daki Suriyeli Mültecilerin Girişimcilik Alanındaki Deneyimleri ve Mekânsal Faktörler. *Göç Dergisi*, 7(1), 77-94.
- Kaya, A. (2016). *İslam, Göç ve Entegrasyon Güvenlikleştirme Çağı*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kaya, C. (2017). *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukukunda Kalıcı Bir Çözüm Olarak Yerel Entegrasyon*. İstanbul: Oniki Levha Yayıncılık.
- Kaya, N. (2016). Kültürlerarası İletişim Etkinliği: Kilis Esnaf ve Sanatkarlarının Suriyeli Müşterilerle Olan Etkileşimi Üzerine Bir Alan Araştırması. *Yüksek Lisans Tezi, Hasan Kalyoncu Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Kayalar, M., & Yıldız, S. (2017). Uluslararası Göç Sonrası Ortaya Çıkan Girişimcilik Türleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(1), 55-62.
- Keleş, N. (2019). Büyük Selçuklular Devrinde Bağdad'da Fütüvvet Teşkilatının İhdasına Yönelik bir Girişim. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 34(1), 23-137.
- Kloosterman, R., & Rath, J. (2003). *Immigrant Entrepreneurs Venturing Abroad in the Age of Globalization*. Berg.
- Koyuncu, A. (2015). *Kentleşme ve Göç*. İstanbul: Hikmetevi Yayınları.
- Koyuncu, A. A. (2018). *Kuruluşundan Arap Baharı'na Suriye Milliyetçilik ve Ulus İnşası*. İstanbul: Sude Yayınları.
- Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., & Taylor, J. E. (1993, Eylül). Theories of International Migration: A Review and Appraisal. *Population and Development Review*, 19(3), 431-466.
- Menekşe, T. (2018, Temmuz). Türk Uluslararası Koruma Sisteminde Karar Merkezleri. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 4(2).
- Neep, D. (2012). *Occupying Syria Under French Mandate, Insurgency, Space and State Formation*. New York: Cambridge University Press.
- Önder, N. (2019). Türkiye'de Geçici Koruma Altındaki Suriyelilere Yönelik Sağlık Politikalarının Analizi. D. G. Ok içinde, *Göç Araştırmaları Dergisi* (s. 110-167). Ankara: İM Ofset.
- Öner, Ş. (2018). *Beklenmeyen Misafirler Suriyeli Sığınmacılar Penceresinden Türkiye Toplumunun Geleceği*. (B. Kartal, & U. Manço, Dü) Londra: Transnational Press London.
- Özkan, I. (2017). *Göç, İltica ve Sığınma Hukuku* (Cilt 2). Ankara, Türkiye: Seçkin Yayınları.
- Özkan, I. (2017). *Göç, İltica ve Sığınma Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Özsöz, C. (2007). Pierre Bourdieu'nün Temel Kavramlarına Giriş. *Sosyoloji Notları*, 22-30.
- Palabıyık, A. (2011). Pierre Bourdieu Sosyolojisinde "Habitus", "Sermaye" ve "Alan" Üzerine. *Liberal Düşünce*(61-62), 121-141.
- Philipp, T. (2010). *Syria and Bilad al-Sham Under Ottoman Rule Essays in Honour of Abdul-Karim Rafeq*. (P. Sluglett, & S. Weber, Dü) Boston: Koninklijke Brill NV.
- Phillips, C. (2016). *The Battle for Syria International Rivalry in the New Middle East*. New Haven: Yale University Press.
- Portes, A., & Shafer, S. (2007). Revisiting the Enclave Hypothesis: Miami Twenty-Five Years Later. *The Sociology of Entrepreneurship* (Cilt 25, s. 157-190). içinde Elsevier.
- Portes, A., & Yiu, J. (2013). Entrepreneurship, Transnationalism and Development. *Migration Studies*, 1(1), 75-95.
- Sağlam, E. (2017). Avusturya'daki Türk Göçmenlerin Entegrasyon Algıları. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 140-169.

84 Hatay'daki Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Girişimcilik Deneyimleri

- Şahin Kütük, B. (2021). Almanya ve Hollanda'daki Türklerin Geri Dönüş Niyetleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma. *İnsan Hareketliliği Uluslararası Dergisi*, 10-29.
- Taşçı, Ö., & Kara, A. (2019). Türkiye'de Oluşturulan Yeni Uyum Politikası. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 260-313.
- Toprak, Z. (2004). *Zanaattan Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelere Lonca'dan Kobi'ye Esnaf ve Sanatkarın Düni*. İstanbul: Osmanlı Bankası Müzesi.
- TÜİK. (2019, Aralık 23). *Uluslararası Göç İstatistikleri 2018*. TÜİK Haber Bülteni: <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30711> adresinden alındı
- Türkiye Diyanet Vakfı. (1995). *TDV İslam Ansiklopedisi* (Cilt 11). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Umar, O. Ö. (2004). *Osmanlı Yönetimi ve Fransız Manda İdaresi Altında Suriye (1908-1938)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- UNHCR. (2021). *Global Trends 2020*. Cenevre: UNHCR.
- Utku, D. E., Unutulmaz, K. O., & Sirkeci, İ. (2017). *Turkey's Syrians Today and Tomorrow*. London: Transnational Press London.
- Yılmaz, S. (2016). *Kitleli Akın (Sığınma) Durumunda Geçici Koruma Rejimi ve Asgari Muamele Standardı*. Ankara: Seçkin Yayınları.

